

Globalizáció, fejlődés és fenntarthatóság – Beszámoló a Nemzetközi Közgazdasági Társaság 18. világkongresszusáról*

Losoncz Miklós – Pongrácz Ferenc – Nick Gábor András

A Nemzetközi Közgazdasági Társaság (International Economic Association, IEA) 18. világkongresszusa 2017. június 19. és 23. között Mexikóvárosban került megrendezésre. A társaságot 1950-ben alapították az UNESCO Társadalomtudományi Tanszékének kezdeményezésére azzal a céllal, hogy a világ különböző részein élő közgazdászok közötti személyes kapcsolatokat erősítse tudományos értekezletek és közös kutatási programok révén. Rendszeresen jelentet meg aktuális kérdésekhez kapcsolódó, azokra reagáló nemzetközi jelentőségű kiadványokat. Irányító szerve a háromévente üléselő Tanács, amelynek feladata a Társaság általános politikájának felülvizsgálata és a vezető tisztségviselők következő ciklusra történő megválasztása. Az IEA elnökei közül kutatásai elismeréseként Robert Merton Solow 1987-ben, Amartya Sen 1998-ban, George Akerlof és Joseph E. Stiglitz 2001-ben kapott közgazdasági Nobel-emlékdíjat. 2002 és 2005 között Kornai János akadémikus volt az IEA elnöke, aki jelenleg a Harvard Egyetem és Corvinus Egyetem professor emeritusa.

A háromévente megrendezésre kerülő világtalálkozón egyedülálló módon a közgazdaságtan valamennyi részterülete (makro- és mikroökonómia, közösségi, regionális, nemzetközi gazdaságtan stb.) és valamennyi irányzata (klasszikus, keynesiánus, monetarista, alternatív stb.) képviselteti magát mind elméleti, mind empirikus szemléletben.

Holisztikus megközelítéséből adódóan a Társaság nemcsak az egyes országok egyetemi oktatóit és tudományos kutatóit, hanem nem-akadémiai szférájának képviselőit (központi bankok, állami intézmények), illetve a globális piac domináns szereplőit is hívja közös diskuszióra, legutóbb a globalizáció, fejlődés és fenntarthatóság témakörben.

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Losoncz Miklós a Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Karának kutatóprofesszora, az MTA-BGE Makrogazdasági fenntarthatósági kutatócsoport vezetője. E-mail: losoncz.miklos@uni-bge.hu.

Pongrácz Ferenc az IBM Délkelet-Európa üzletfejlesztési igazgatója, az MKT Informatikai Szakosztályának elnöke. E-mail: ferenc.pongracz@hu.ibm.com.

Nick Gábor András az MTA SZTAKI Mérnöki és Üzleti Intelligencia Kutatólaboratóriumának munkatársa. E-mail: nick.gabor@sztaki.hu.

A mexikóvárosi rendezvényre a világ minden részéből több mint 500 résztvevő érkezett, hogy plenáris és szekciós üléseken megvitassák azt a négyesznél is több tanulmányt, amelyet a tudományos szervezőbizottság a beküldött absztraktok alapján bemutatásra alkalmasnak ítélt.

A Nemzetközi Közgazdasági Társaságnak tagja a Magyar Közgazdasági Társaság (MKT) is, amely Budapesten, 1974. augusztus 19–24. között volt házigazdája a 4. világkongresszusnak „Világméretű, regionális és szektorális gazdasági integráció” címmel.

Az MKT 2017. január 24-én megjelent felhívásában kétfordulós tanulmányírási pályázatot hirdetett meg „Növekedés és fenntarthatóság Kelet-Közép-Európában” címmel, hogy a legjobb dolgozatok készítői önálló szekció keretében adhassák elő mondanivalójukat a mexikói közgazdász-világkongresszuson. Az MKT elnöksége által felkért zsűri értékelése és az IEA világkongresszusa szervezőbizottságának döntése alapján a társaságot Palotai Dániel, az MNB vezető közgazdásza, az MKT alelnöke, a Társaság Versenyképességi Szakosztályának elnöke (előadásának címe: Válságkezelés és gazdasági fellendülés Magyarországon), és e sorok írói: Pongrácz Ferenc és Nick Gábor András (előadásuk címe: Innováció: a fenntartható növekedés kulcsa Magyarországon) és Losoncz Miklós (előadásának címe: A fenntartható gazdasági növekedés forrásai a közép-európai régióban: a piaci integráció szerepe) képviselték a rendezvényen. A szekció (Növekedés és fenntarthatóság Közép- és Kelet-Európában) levezető elnöke Pleschinger Gyula, az MKT 2017 májusában megválasztott elnöke, a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának tagja volt.

A 18. világkongresszus szervezésében az IEA mellett aktív szerepet vállalt a mexikói Közgazdasági Kutatási és Oktatási Központ (Centro de Investigación y Docencia Económicas - CIDE) is, amelynek fő célja a jelen nyílt és versenyképes világában a mexikói gazdaság fejlődéséhez szükséges tudás biztosítása, továbbá a vezető tisztségviselők új generációjának képzése és nevelése.

A rendezvényt *José Antonio Meade*, Mexikó pénzügyminisztere nyitotta meg, aki nek az előadása megerősítette, mennyire fontos részei a mexikói mindennapoknak a konferencia címében szereplő gondolatok (Globalizáció, fejlődés és fenntarthatóság).

Ildefonso Guajardo Villarreal, Mexikó gazdasági minisztere kiemelkedő fontosságúnak nevezte Mexikó számára a globalizációt. A szerkezeti nyitottság mellett a kereskedelempolitikai nyitottságot érzékelteti, hogy Mexikónak 46 szabadkereskedelmi megállapodása van. Aggodalommal konstataulta a protekcionizmus térnyerését a világgazdaságban, különös tekintettel a tavaly megválasztott amerikai elnök restriktív külkereskedelmi és migrációs politikájára. Az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (North American Free Trade Agreement – NAFTA) 1995. évi hatályba

lépése óta előnyös volt Mexikó számára. Hozzátette, hogy egyrészt a NAFTA önmagában nem, hanem csak megfelelő hazai gazdaságpolitika mellett járult, illetve járulhat hozzá a mexikói gazdaság fejlődéséhez, strukturális modernizációjához. Másrészt a NAFTA is korszerűsítésre szorul, előírásait az alapítása óta eltelt időszak új fejleményeihez kell igazítani.

A legnagyobb figyelmet a konferencia nyitó plenáris előadása kapta, amelyet *Joseph E. Stiglitz* tartott. Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a jelenleg alkalmazott közgazdasági modellek mennyiben írják le helyesen azokat a változásokat, amelyek a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek területén világszerte tapasztalhatók.

Stiglitz szerint jelenleg két elméleti megközelítés ismert. Az első szerint létezik egyensúlyi állapot a vagyon/jövedelem megoszlása tekintetében. Amit jelenleg tapasztalunk, az átmenet egy korábbi egyensúlyi állapotból egy újabb egyensúlyi állapotba. Ha ez a megközelítés helyes, akkor azonosítani kell azokat a tényezőket, amelyek a változások hajtóerői. A második irányzat szerint az állandóan növekvő jövedelmi és vagyoni különbségek a kapitalizmus inherens jellemzői, és a második világháborút követő időszak kivételes volt, így a jelenleg megfigyelhető vagyoni koncentráció nem más, mint visszatérés a kapitalizmus „természetes” működéséhez.

Stiglitz előadásában az első megközelítés mellett érvelt, tehát véleménye szerint létezik egyensúlyi állapot. Az alternatív elméletek közül először Piketty modelljére hivatkozott, aki nagy mennyiségű empirikus adattal támasztotta alá a vagyoni egyenlőtlenségek növekedésének tendenciáját. Elfogadva ezeket az adatokat, Stiglitz azt a kérdést tette fel, hogy vajon mi magyarázza ezeket a változásokat. Piketty ismertetett modellje szerint a tőkések szinte minden jövedelmüket megtakarítják, és ha a megtakarításaik nagyobb mértékben fokozódnak, mint a gazdaság egésze, akkor a vagyoni egyenlőtlenségek is fokozódnak. Stiglitz szerint ugyanakkor Piketty feltételezései nem állják meg a helyüket, mivel a megtakarítási ráta nem vehet fel egynél (100 százaléknál) nagyobb értéket, miközben a vagyonok növekedési rátája endogén változó, ami függ a gazdasági növekedéstől. Más szavakkal: hosszú távon a vagyonok növekedése nem haladhatja meg a gazdaság növekedését. Ezen túlmenően Stiglitz szerint fontos megkülönböztetni a tőke és a vagyon fogalmát. Bár a mérés nem egyértelmű, de az USA és más fejlett gazdaságok jövedelemstatisztikái a K/Y (tőke a jövedelem arányában) hányados csökkenését mutatják.

Ezután néhány, a vagyoni különbségeket leíró modell ismertetése következett, amelyek közös vonása, hogy hosszú távon egyensúlyi állapot kialakulását jelzik előre a vagyonok megoszlása terén. A bemutatott modellekben az egyensúlyi állapot a centripetális, azaz a vagyoni egyenlőség irányába ható erők és a centrifugális, azaz a vagyoni különbségek növekedését erősítő tényezők eredőjeként írható le. Stiglitz szerint a jelenleg tapasztalható folyamatok magyarázatát ezen erők változásaiban

kell keresnünk. Közülük a következő kiemelt tényezőket említette: a tőkét terhelő adók csökkenése, különös tekintettel az örökösödési adókra, illetve az USA regresszív adóztatási gyakorlatára; gyengébb minőségű közoktatás, a vagyoni szegregáció, illetve a magániskolák szerepének erősödése; a személyes kapcsolati tőke felértékelődése; a vagyoni különbségek növekvő figyelembe vétele párválasztáskor. A korábbi egyensúlyi állapotból való elmozdulást magyarázzák még a tőkepiacok változásai, a szolgáltató szektor szerepének növekedése, illetve az ingatlanpiaci buborékok hitellel történő finanszírozása.

Stiglitz kiemelte azt a paradoxont, hogy olyan időszakban tapasztalható növekvő vagyoni egyenlőtlenség, amikor a tőke költsége rendkívül alacsony. A magyarázat szerinte a tudás egyenlőtlen eloszlásában keresendő: a tudás vált szűkös erőforrássá. Több tudás birtokában ugyanis eredményesebben lehet nagyobb kockázatú befektetési portfóliót kialakítani. A tudás állandó költség, a vagyonosabb egyének azonos kockázati szint mellett magasabb hozamot tudnak elérni. Végül nőtt a bennfentes információk értéke. Mindez a jövedelmi létra legmagasabb szintjén vezet a vagyonok koncentrációjához.

Mindezek eredményeként a fejlett országokban a munkatermelékenység növekedési üteme meghaladta a munkajövedelmek emelkedését olyan körülmények között, amikor a kamatlábak nullához közelítenek, és az aggregált tőkemegtérülési mutatók nem csökkennek.

Az előadás utáni hozzászólások legfontosabb üzenete az volt, hogy az elhangzott elemzés elsősorban a fejlett gazdaságokban tapasztalható változásokra koncentrált. Ennek kapcsán érdemes megemlíteni *Lakner Milanovic* véleményét, amely szerint amíg a fejlett gazdaságokban nőtték a jövedelmi különbségek (elsősorban a felső egy százalék javára), addig az elmaradottabb ázsiai gazdaságokban jelentős jövedelemfelzárkózás volt tapasztalható a magasabb jövedelemszintet elért legfejlettebb országokhoz képest.

Stiglitz kiemelten foglalkozott a tudás egyenlőtlen megoszlásának fontosságával. Sokak szerint mára az információ vált a legfontosabb gazdasági növekedési forrássá, miközben a digitális adatokhoz való hozzáférés nem egyenletes, nem áll mindenkinek rendelkezésére. Mindez újfajta monopóliumok kialakulásához vezet, ami jelentős mértékben magyarázhatja a felső egy százalék vagyoni/jövedelmi helyzetének kiugró javulását.

George Akerlof, aki 2001-ben kapott közgazdasági Nobel-emlékdíjat, *Phishing for Phools*¹ könyvének vezérfonalát és vidám hangulatát követve a közgazdaságtan

¹ Magyarul megjelent: George A. Akerlof, Robert J. Shiller: *Balekhalászat: A manipuláció és az átverés közgazdaságtana*, HVG Könyvek, Budapest, 2016.

racióális és irracionális döntéseit vizsgálta. Vitatva Adam Smith láthatatlan kéz elvét, hétköznapi példákon keresztül illusztrálta előadásában a piacgazdaság kényszerűségét, rávilágítva a piac szereplőinek folyamatosan jelen lévő és öngerjesztő hatású trükközéseire.

A szekcielőadások az alábbi témákat ölelték fel:

- Demográfia, urbanizáció és a termelékenység kapcsolata
- Globalizáció
- Monetáris és fiskális szakpolitikák
- Migrációs kérdések és gazdasági hatásaik
- Nemzetközi kereskedelemi, versenyképességi összefüggések
- Makroökonómiai externáliák, hálózatosodás
- Fenntarthatóság, környezetvédelem
- A digitalizáció hatása, fejlődési trendek
- Munkaerőpiaci kérdések
- Kis- és középvállalatok gazdasági jelentősége

Az előadók jelentős része a prezentáló országából, illetve tágabb környezetéből vett esettanulmányokat is felvonultatott, így a világ sok pontjáról (Vietnam, Japán, Olaszország stb.) kaphattak a résztvevők hiteles képet a választott témákból. Afrika volt egyedül alulreprezentált, Mexikó, Latin Amerika és főleg az USA érthető dominanciája mellett. A hely szelleme jegyében Latin-Amerika gazdasági fejlődési problémái áttekintésének és elemzésének egy teljes napot szenteltek. A globális problémák és aktualitások mellett teljesen háttérbe szorult az Európai Unió, és viszonylag kevés figyelmet kaptak a közép- és kelet-európai országok problémái.

Mind a plenáris üléseken elhangzott előadások, mind a szekcióüléseken tartott prezentációk döntő hányada gazdasági modellekre épült, ami összhangban van a nemzetközi közgazdasági fősodorról. Az esetek jelentős részében a modellszámításokból új vagy újszerű tudományos következtetéseket vontak le az előadók. Nem kevés esetben voltak azonban a következtetések evidenciák, vagy inkább módszertani, mint tudományos jellegűek. A modellezésre épülő előadások közös jellemzője volt, hogy az előadók nagy súlyt helyeztek a modellek bemutatására, ami egyes esetekben a tartalmi mondanivaló rovására ment. Ugyanakkor nem kis részben a modellezés mint kutatási módszer dominanciája miatt háttérbe szorultak a szintetizáló jellegű kvalitatív elemzések. E trend alól kivétel volt például Jose Antonio Ocampo tanulmánya a globális monetáris „nem-rendszer” megreformálásáról.

A szekciókban az előadásszünetek rendkívül nyílt hangulatban, interaktív formában zajlottak, informális tudományos okfejtéseknek is teret adva, amelyben egyenrangú félként vett részt IEA-vezető, egyetemi professzor, PhD-hallgató. Különösen figyelemre méltó volt a Nobel-emlékdíjas Joseph E. Stiglitz szerepvállalása, aki a nyitó plenáris előadás megtartása mellett nagyszámú szekcióülésen is elnök volt, amelyen

sok tanítványa is fellépett. A Nemzetközi Közgazdasági Társaság világkongresszusán elhangzott előadások arra engednek következtetni, hogy a közgazdasági gondolkodásban és tudományban továbbra is nagy érdeklődés övezi a globalizációt, a gazdasági fejlődést és a fenntarthatóságot, illetve a közöttük meghúzódó összefüggések és kölcsönhatások feltárását és elemzését.